

Sosiaaliset oikeudet ja terveys- ja hyvinvointierot nykypäivän Suomessa

Sosiaalipolitiikan professori Anne Kouvonen

@AKouvonen @HHS_helsinkiuni

Terveys- ja hyvinvointierot Suomessa

- Suomalaisten yleinen hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti kohentunut, mutta hyvinvoinnin ja terveyden jakautuminen väestössä on edelleen hyvin eriarvoista
- Eriarvoisuus ilmenee sosioekonomisten ryhmien välillä lähes kaikilla hyvinvoinnin ja terveyden ulottuvuuksilla
- Myös sosiaali- ja terveystalvelujen käytöllä ja palveluista saadulla hyödyllä on osoitettu olevan vahva yhteys sosioekonomiseen asemaan: esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmä ei aina kohtele ihmisiä tasa-arvoisesti

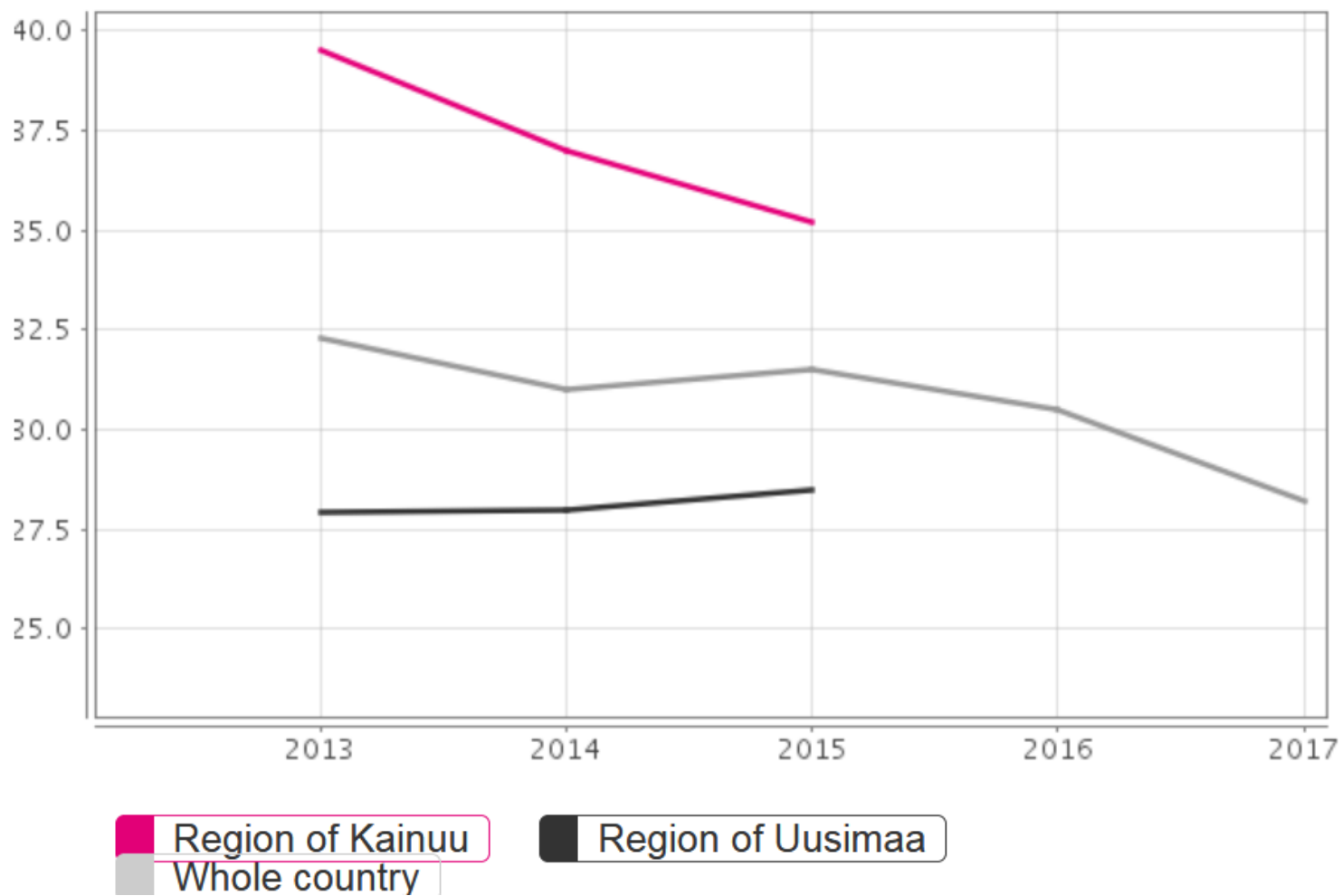
Koettu terveys Suomessa

- Yli kolmasosa työkäisistä (20-64v) kokee että heidän terveytensä on keskitasoinen tai heikompi
- **Suomalaisten keskimääräinen koettu terveys on heikompi kuin muissa Pohjoismaissa**
- **Korkeamassa sosioekonomisessa asemassa olevien koettu terveys on parempi kuin heikommassa asemassa olevien,** mitattiinpa sosioekonomista asemaa sitten koulutuksella, ammatilla tai tuloilla
- **Suuria eroja alueiden välillä**

Self-rated health moderate or poor (%), age 20-64

THL:n sairastavuusindeksi

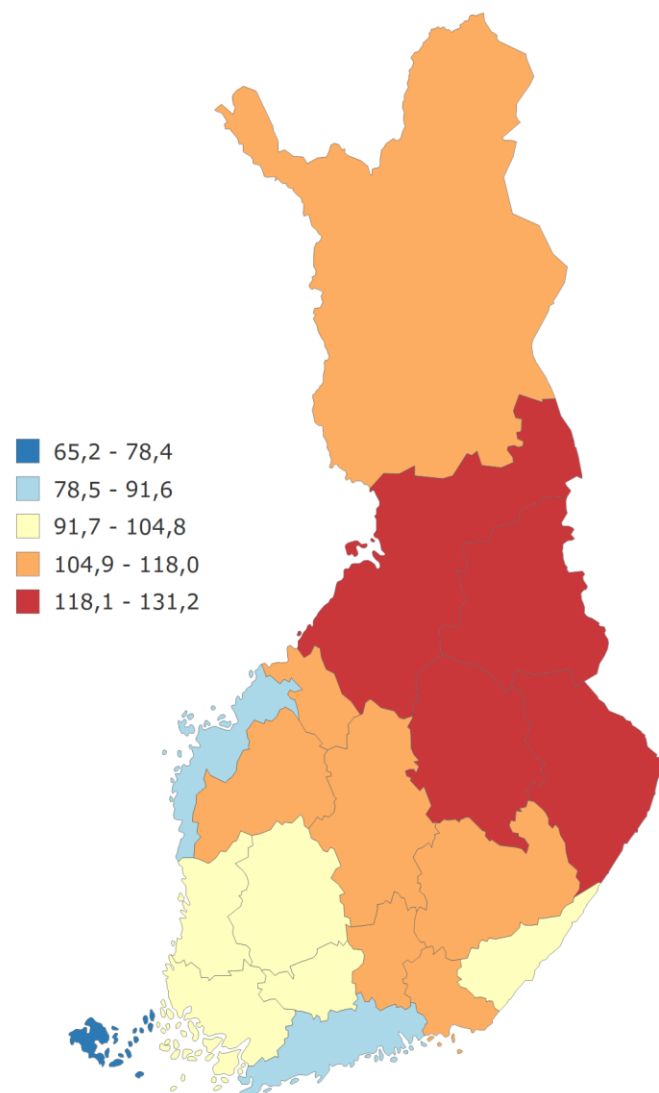
- Kuvaa suomalaisten kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon
- Indeksissä on otettu huomioon seitsemän eri sairausryhmää ja neljä eri painotusnäkökulmaa. Indeksissä sisältyvät sairausryhmät ovat syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyden ongelmat, tapaturmat ja dementia
- **Suuria alueellisia eroja**

Erot alueiden välillä

- Suurista kaupungeista (pop. > 50 000) terveimmät asukkaat ovat Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa (Espoo 72, Helsinki 81, Vantaa 85), ja sairaimmat pohjoisessa ja idässä (Kuopio 129, Kotka 119, Oulu 115)
- Kun maakuntia verrataan koko maahan (100), terveintä väestö on Ahvenanmaalla (65), Uudellamaalla (82) and Keski-Pohjanmaalla (88). Sairainta väestö on Pohjois-Savossa (131), Pohjois-Pohjanmaalla (122), Pohjois-Karjalassa (121), Kainuussa (120) ja Lapissa (116)
- Maakuntien ja kaupunkien sisällä kuitenkin suuria eroja (esim. Helsingin kaupunginosien välillä)

Alueellisten hyvinvointi- ja terveyserojen syyt

Elintavoilla (esim. runsas alkoholinkäyttö, tupakointi, epäterveelliset ruokatottumukset) oma vaikutuksensa, mutta heikoilla elintavoilla on omat sosiaaliset määrittäjänsä:

- Työttömyys, heikko taloudellinen tilanne, vähäinen koulutus ja muut sosioekonomiset tekijät
- Terveys- ja sosiaalipalvelujen toimivuus, laatu, niihin pääsy, etäisyys
- Kulttuuriset ja geneettiset tekijät

Kaksi tuoretta esimerkkitutkimusta terveyseroista

Tutkimus 1: Nuorten työntekijöiden työkyky ja työterveyshuoltopalvelujen käyttö (Harkko J, Sumanen H, Pietiläinen O, Piha K, Rahkonen O, Kouvonen A. 2019.)

Tutkimus 2: Pitkäaikainen altistuminen raskaalle fyysiselle työlle ja terveyserot

Molemmissa hankkeissa kohteena Helsingin kaupungin (Suomen suurin työnantaja) työntekijät.

Molempia hankkeita rahoittanut Työsuojelurahasto (TSR)

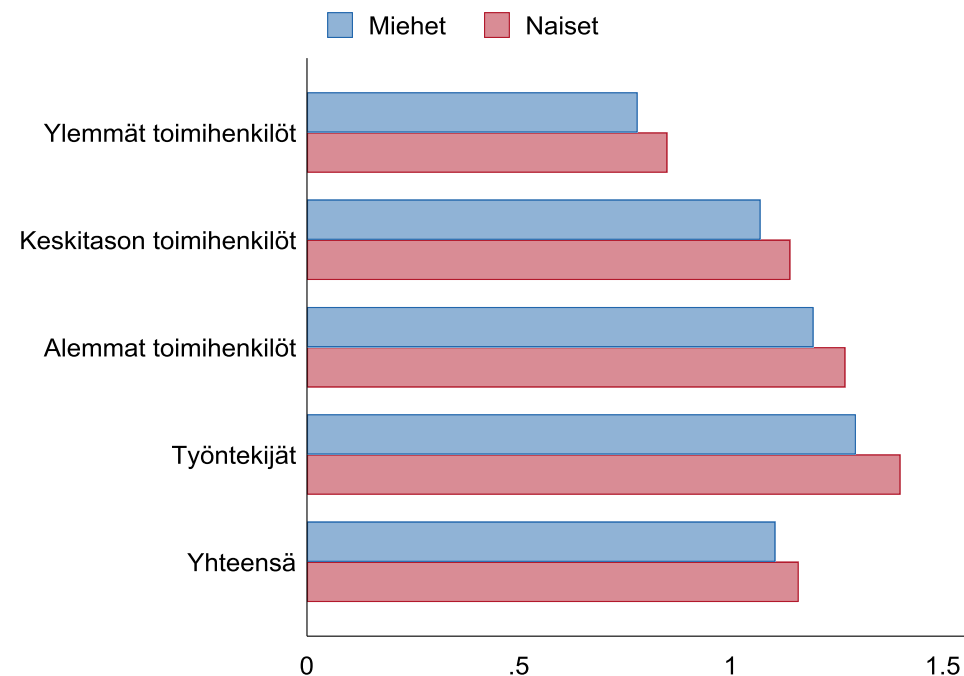
Tutkimus 1: aineisto

- Tutkimus perustuu Helsingin kaupungin ja Työterveys Helsingin (tarjoaa työterveyspalvelut kaikille Helsingin kaupungin työntekijöille) rekistereihin
- Tutkimusaineistoon otettiin mukaan ne 20-34 –vuotiaat työntekijät, joilla vähintään 4 vuoden palvelussuhde vuosien 2004 ja 2013 välillä (N= 10 000)
- 73% naisia

Työterveyden sairaanhoitopalveluiden käyttö ammattiryhmittäin

- Ylemmät toimihenkilöt käyttävät työterveyshuollon sairaanhoitopalveluita vähiten
- Palveluiden käyttö yleistyy siirryttäessä alempiin toimihenkilöryhmiin ja työntekijöiden ryhmään
- Työntekijänaiset käyttävät palveluita eniten

Työterveyshuollon sairaanhoitopalveluiden käyttö ammattiryhmittäin sukupuolen mukaan. Käyntikerrat keskimäärin per vuosi.

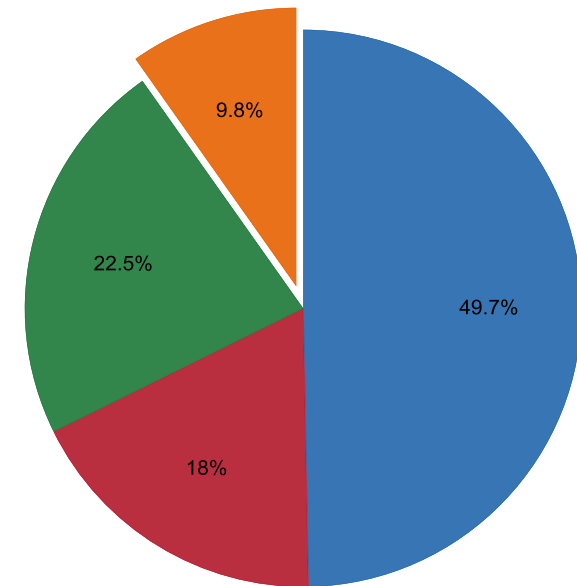
Onko palveluilla ”suurkuluttajia”?

Nuorten aikuisten työterveyspalveluissa havaittavissa **neljä käyttäjäryhmää:**

- *“Ei palveluiden käyttöä”* (50%)
  - *“Matala/kasvava”* (18%)
  - *“Matala/laskeva”* (22%)
- ***“Korkea ja toistuva”*** (10%)
  - ”Korkea ja toistuva”

työterveyspalveluiden käyttö on yleisempää työntekijäryhmillä ja miehillä ammattiryhmien väliset erot ovat suuremmat kuin naisilla

■ Ei palveluiden käyttöä ■ Matala/kasvava
■ Matala/laskeva ■ Korkea ja toistuva

Päätulokset

- Suuri osa nuorista Helsingin kaupungin työntekijöistä ei käytä työterveyden sairaanhoitopalveluita lainkaan/suuressa määrin
- Palveluiden käytössä on selkeitä eroja ammattiryhmien välillä: käyttö kasaantuu alempiin sosiaaliryhmiin
- Kaikilla kaupungin työntekijöillä yhtäläinen pääsy työterveyspalveluihin maksutta -> sairastavuus suurempaa alemmissa sosiaaliryhmissä
- Sosioekonomiset terveyserot näkyvät jo työuran alussa

Tutkimus 2. Pitkäaikainen altistuminen raskaalle fyysiselle työlle, työkyvyttömyys ja ennenaikaisen kuoleman riski

International Archives of Occupational and Environmental Health (2019) 92:337–345

<https://doi.org/10.1007/s00420-018-1393-5>

ORIGINAL ARTICLE

Long-term exposure to heavy physical work, disability pension due to musculoskeletal disorders and all-cause mortality: 20-year follow-up—introducing Helsinki Health Study job exposure matrix

Jenni Ervasti^{1,2} · Olli Pietiläinen¹ · Ossi Rahkonen¹ · Eero Lahelma¹ · Anne Kouvonen^{3,4,5} · Tea Lallukka^{1,2} · Minna Mänty^{1,6}

Received: 25 June 2018 / Accepted: 27 November 2018 / Published online: 3 December 2018

© The Author(s) 2018

Abstract

Purpose We developed a job exposure matrix (JEM) to study the association between long-term exposure to heavy physical effort or heavy lifting and carrying at work with disability pension due to musculoskeletal disorders and premature all-cause mortality.

Methods Exposure to heavy physical effort at work during 1996–2005 was estimated with JEM developed for this study population, where the exposure was based on occupational titles of the participants. We included all employees of the City of Helsinki, Finland, who had annual data of exposure for 8–10 years (1996–2005, $n = 18387$). The outcome variables were

Tutkimusjoukko

- • Rekisteritiedot kaikista Helsingin kaupungin työntekijöistä 1996-2005 ($n=118\ 122$):
  - Raskas fyysinen työaltistus arvioitiin kyselyn pohjalta yleisimmissä ammattiryhmissä
  - Ammattialtisteiden yhdistäminen onnistui 98 834 (84 %) työntekijän osalta
  - Valikoimme ne, jotka olivat työsuhhteessa 8-10 vuoden ajan ennen vasteen seurannan alkua
  - **Lopullisen tutkimusjoukon koko oli 18 387 työntekijää (21% kaikista työntekijöistä)**

HHS työaltistematriisi

- **Helsinki Health Study (HHS) -kyselyvastaukset 2000—2002 (n=8960):**

Kysymykset liittyen työaltisteisiin ja työasentoihin, esim.

- *Raskas ruumiillinen ponnistelu/ raskaat nostot ja kantaminen*
- *Selän kiertoliikkeet*
- *Samanlaisina toistuvat liikkeet*

->Altistuneet vs. ei-altistuneet':

Työaltisteet laskettiin:

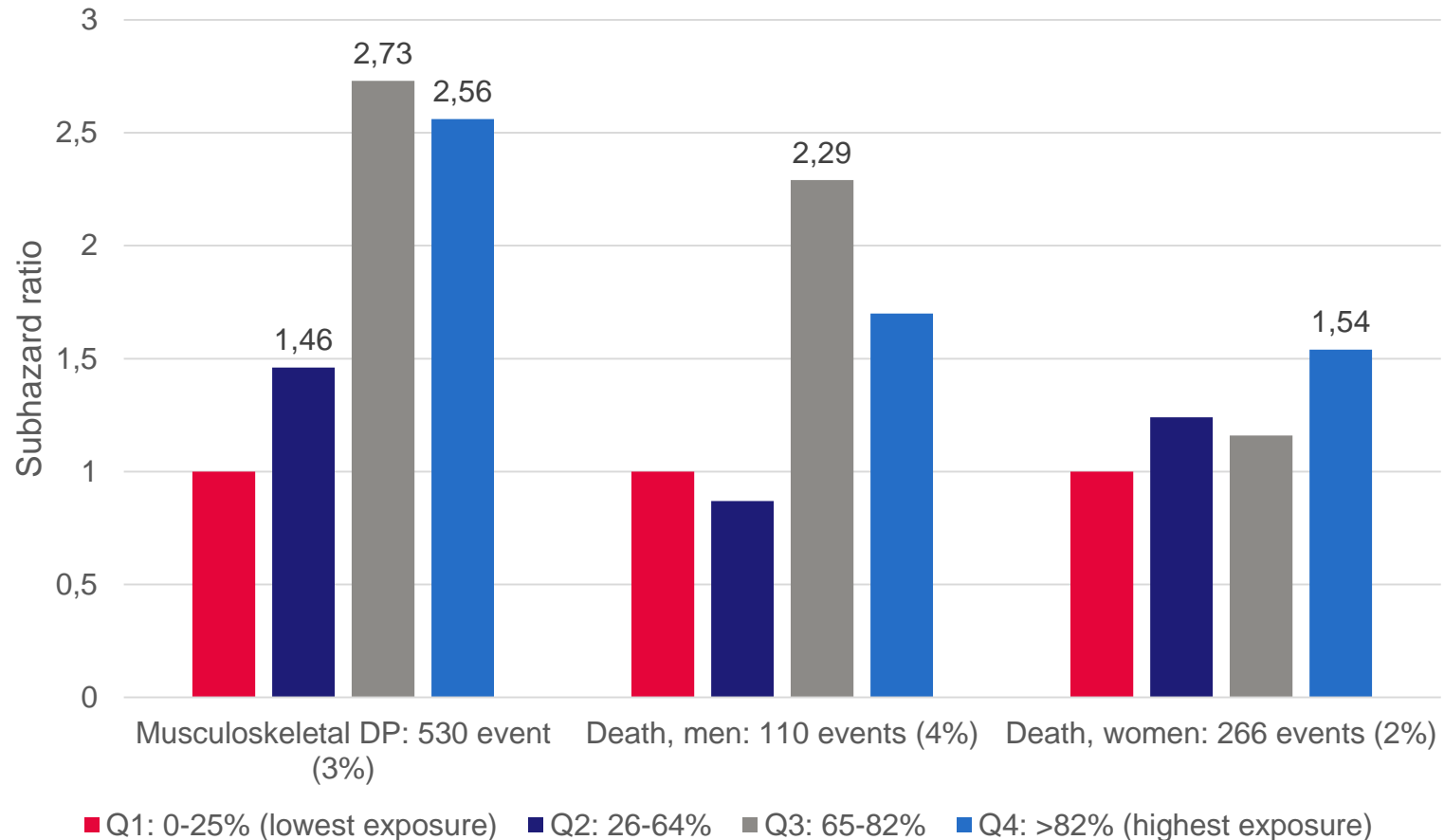
- *Altistuneiden osuutena (%) kussakin ammattiryhmässä*
- 40 yleisintä ammattinimikettä (30 % kaikista kunta-alan ammanteista)
- Erikseen miehille ja naisille

	A	B	C	D
1	HHS-JEM			Heavy physical work,
2	Occupational title	Total N	Occupation code	lifting and carrying (%)
3	TECHNICAL WORK	86	00	12.79
4	Vocational teachers (secondary schools)	132	032	17.83
5	Pre-school teachers and directors	257	033	71.37
6	Comprehensive school teachers	317	034	35.03
7	Secondary school teachers and lecturers	113	035	34.51
8	Special school teachers	28	037	37.04
9	Adult education teachers	134	038	29.77
10	Other education professionals	60	039	28.07
11	WRITING WORK, REPORTERS ETC.	32	06	12.5
12	LIBRARY, ARCHIVING AND MUSEUM WORK	76	08	56
13	Doctors	65	101	14.06
14	Chief nursing officers	27	102	0
15	Nursing staff	764	103	68.21
16	Other health care staff	115	104	82.61
17	Therapy work	31	11	61.29
18	Dentists	37	121	13.51
19	Dental nurses	60	122	27.12
20	Social workers in managerial or administrative work	172	151	34.12
21	Specialized social workers	171	152	12.87
22	Child care (public day care)	488	154	83.65
23	Child care (family day care/private childminders)	186	155	84.86
24	Craft leaders, hobby leaders	106	156	70.75
25	Home aids, home helps	242	157	91.98
26	Other social work	185	159	88.2
27	ENVIRONMENT AND HEALTH PROTECTION	10	16	
28	Psychologists and speech therapists	60	17	8.47
29	Youth work, sports, and exercise work	24	18	60.87
30	Managerial-level clerical work, other societal-administrative work	184	20	9.7

Pitkäaikainen altistuminen raskaalle fyysiselle työlle lisää työkyvyttömyyden ja ennenaikaisen kuoleman riskiä

Yhteenvetoa

- Pitkäaikainen altistuminen fyysisesti raskaalle työlle jopa kolminkertaistaa tuki- ja liikuntaelinperusteisen työkyvyttömyyseläkkeen riskin
- Eläköitymisen riski kasvaa jo matalassa altistuksessa, kun altistumisen aika on pitkä
- Myös ennenaikaisen kuoleman riski kasvaa, erityisesti miehillä

Terveyspalveluiden vaikutus terveys- ja hyvinvointieroihin (1)

- Vaikka terveys- ja hyvinvointierojen taustalla enimmäkseen muut tekijät kuin palvelut, terveyspalveluilla on oma roolinsa terveyserojen vähentämisessä, ylläpitämisessä tai kasvattamisessa
- Terveystenhuollon ja terveyspalveluiden rooli voi tulla tärkeämmäksi uusien lääketieteellisten teknologioiden ja sairauksien varhaisen havaitsemisen ja hoidon kehityksen vuoksi

Terveyspalveluiden vaikutus terveys- ja hyvinvointieroihin (2)

- Mm. THL:n tutkimusten mukaan palvelujen saatavuudessa ja laadussa on kärjistymässä olevia eroja
- Palvelujen saanti ja palvelutarpeen tyydyttyminen eivät aina toteudu kaikissa väestöryhmissä parhaalla mahdollisella tavalla
- Esimerkiksi terveyspalveluissa sairauksien ehkäisyn ja hoidon vaikuttavuus voi olla puutteellista erityisesti alemmissa sosiaaliryhmissä

Terveyspalveluiden vaikutus terveys- ja hyvinvointieroihin (3)

- Tuore tutkimuksemme (Halonen JI et al. *J Affect Disord* 2018) osoitti, että uudempien depressiolääkkeiden käyttö oli yleisempää pk-seudulla kuin muualla maassa ja korkeasti koulutetuilla vs. matalammin koulutetuilla
- Em. tulokset indikoivat alueellisia ja sosioekonomisia eroja mielenterveyspalvelujen laadussa
- Terveyspalvelut eivät myöskään THL:n tutkimusten valossa näytä kaikilta osin vähentävän terveyseroja, vaan monin paikoin ylläpitävän ja jopa kasvattavan niitä
- <https://thl.fi/en/web/health-and-welfare-inequalities/health-care-cervices/effect-of-health-care-services-on-health-inequalities>

Terveyspalveluiden vaikutus terveys- ja hyvinvointieroihin (4)

- **Sosioekonomiset erot avohoidon palvelujen käytössä ovat Suomessa selvät ja suuret verrattuna muihin länsimaihin**
- Suurituloiset käyttävät palveluja pienituloisia enemmän kun palvelujen tarve otetaan huomioon
- Erot näyttävät muodostuvan pääosin eroista yksityislääkäripalvelujen ja työterveyspalvelujen käytössä
- Huomiota tulisi kiinnittää palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden lisäksi myös niiden kohdentumiseen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevilla

Terveyspalveluiden vaikutus terveys- ja hyvinvointieroihin (5)

- Sosiaali- ja terveydenhuollon nykymallissa peruspalvelujen on todettu heikentyneen ja väestön terveyserojen säilyneen suurina
- Yhdenvertaisuus ei nykymallissa toteudu, kun palvelujen saatavuus ja laatu vaihtelevat kunnittain (Manderbacka K, et al. Eriarvoisuus somaattisissa terveyspalveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 9/2017. THL)
- **Sosiaaliset oikeudet eivät toteudu terveyspalveluissa kaikkien väestöryhmien osalta**

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen

Kun hyvinvointi- ja terveyseroja pyritään kaventamaan, on vaikutettava terveyserojen sosiaalisiin taustatekijöihin ja niissä vallitsevaan eriarvoisuuteen:

1. Vaikutetaan sosiaaliseen eriarvoisuuteen, esimerkiksi koulutukseen, tulonjakoon, työllisyysmahdollisuuksiin, verotukseen
2. Turvataan terveelliset elinolot (asuminen, työolot, ympäristö) kaikille
3. Vähennetään haitallisille aineille altistumista (työaltisteet, ympäristöaltisteet, elintavat mm. alkoholi, tupakka, ravinto)
4. Vähennetään haavoittuvuutta (sosiaaliset verkostot, erityinen tuki haavoittuvassa asemassa oleville)
5. Estetään eriarvoisia seurauksia (esim. terveyspalvelujen saatavuus ja laatu yhdenvertaiseksi)

Lähde: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>

www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/helsinki-health-study

KIITOS!

60° 10 1.2 N, 24° 57 18 E

Twitter: @Akouvonen @HHS_helsinkiuni